

A Magyar Közművelődés Kármán-száma.

A Gyakorló Főgimnáziumi Egyesület minden évben május 16-án szokta tartani évi közgyűlését az iskola jelenlegi és volt tanárainak s volt tanítványainak jelenlétében. Az idén történt először, hogy erről az összejevetelről hiányzott Kármán Mór. Ezt a napot az ő emlékezetének szentelték; az egyesület közleményeit tartalmazó *Magyar Közművelődés* c. folyóirat pedig 1916 okt. 1-én kiadott számában (II. kötet, 4. füzet, 119—165. ll.) közölte az emlékünnepen elhangzott beszédeket, Kármán legutolsó egyetemi előadását s a ravatalnál mondott négy gyászbeszédet.

Petz Gedeon elnöki megnyitójában igen eleven jellemzést találunk K.-ról; rámutatott egyéniségének szinte ellentétesnek tetsző vonásaira, tevékenységének látszólag heterogén köreire. «Majd úgy tűnik fel — úgymond —, mint akinek a legelvontabb okoskodás, az elmélet az igazi eleme; majd meg úgy, mint a gyakorlat embere, akinek szabályzataiban, módszeres utasításaiban tagadhatatlanul eleven praktikus érzék nyilvánkozik. Feltűnő sajátossága egyrészt a nyugati népek minden szellemi nyilvánulása iránt való szinte lázas érdeklődés, az igazán európai, modern felfogás, másrészt az erős, szinte makacs magyar érzés, mely valóban a magyar alföld fiára, Szeged szülőltjére vall. Tanító munkássága is szinte végletek közt mozog: a napnak egyik órájában az egyetemi katedrán az etika bonyolult problémáit fejtegeti, a másik órában tízéves fiúcskákat a latin deklináció elemeibe vezet be. Sokoldalúságáról azonban leginkább irodalmi munkásságának gazdag termékei tanuszkodnak . . . E sokféleségben azonban nem nehéz felismerni a rendszert, a harmoniát, az egységet: egy eszme lelkesíti őt mindig, a nemzeti eszme, működését a nemzeti művelődés érdekei irányítják s egész munkássága a magyar közoktatásügy szolgálatában áll.»

Geréb József emlékbeszéde azt a 18 évet ismerteti, amelyet Kármán a gyakorló főgimnáziumtól elszakadva töltött. Számos, jellemző adalékot nyújt Kármán életéből, ezekkel kapcsolatban néhány fontos kérdést is megpendít az arra eszmélteti az olvasót, hogy egy-egy kiváló ember életén végig gondolva, nemcsak az élet eseményeit, hanem az események magyarázatát is keresni érdemes. Nagy kérdésre, sőt egész köznevelésünk legnagyobb kérdésére figyelmeztet pl. az a jóformán csak odavetett megjegyzés, hogy K.-t miniszteriumi tevékenysége közben sokszor elkeserítette a politikának csaknem minden fontos kérdésben észlelhető káros befolyása. — Általánosabb érdeklődést és megfontolást érdemelne, mint amilyenben részesül, Kármánnak a magyar egyetemekről az új egyetemek tervezetével kapcsolatban a M. Pæd. Társaságban elmondott véleménye. «Tudományra és a tudomány ápolására szánt több intézetre, másra, mint aminő van, talán egy népek sincs nagyobb szüksége, mint a magyarnak.» Ebből a tételéből származott K.-nak egész tervezete. — Egészen a mai kornak szól az az intése is, hogy az európai nagy közösségben teremtsünk magyar iskolát, legyen bátorságunk az önálló alkotásra. — Mikor K. meghalt, írásban is, beszéd közben is hallszott az a kérdés: miért is nem volt Kármánnak tanszéke az egyetemen? Geréb azt tartja, hogy

«K. nem volt professzori személyiség s kedvezőbb közéleti és tudományos viszonyok között neki másutt és másnemű állás megfelelőbb lett volna». Utal is arra, hogy milyen: «... mint pedagógusnak nem volt kisebb a vágya, mint az egész közoktatást modern és egységes alapon újra szervezni». «Kedvezőbb viszonyok között nagy reformok keresztülvitelére vállalkozó miniszter olyan különleges állást adhatott volna neki, amilyent pl. Poroszországban Althoff kapott, ki a miniszteriumban majdnem az összes iskolafajok igazgatását tartotta kezében.» Amint a *M. P.* e számának egyik közleménye mutatja, ilyen állást szervezni is akartak, mikor látták, hogy K. személyében megvan reá az alkalmas ember. Érdemes különben itt is idéznünk Kármánnak ezeket a szavait: «Én magamat nem tekintettem tudósnak és nem is viselkedtem sohasem úgy, mintha tudós volnék. Nekem a tudományos foglalkozás kora ifjúságomtól fogva nem arra szolgált, hogy a tudósok körében helyet foglaljak, hanem mindenkoron eszköznek tünt fel előttem, eszköznek arra, hogy ami feladatot nekem majd juttat az isteni Gondviselés e hazában, azt teljes tudatossággal tölthessem be. Nekem a tudomány a tudatos, az eszméletes munkásságnak az eszköze. Olyasmi, hogy: a tudományt a tudományért magáért kellene becsülni, előttem még gyermekkoromban sem volt értelmes beszéd» (Bartal Antal emlékezete. A gy.-fg. Ért. 1910., 16—17. ll.).

Kármán utolsó egyetemi előadása (*A sophisták és Sokrates*) becses részlet kiadásra váró munkáiból. A ravatalnál mondott búcsúztatók közül *Fináczy Ernő* beszéde a *M. P.* 1915: 529. lapján jelent meg első ízben. *Fischer Gyula* egyházi búcsúztatója azt hangsúlyozta, hogy K. egyéniségének «minden megnyilatkozása a hála és hódolat érzelmeit váltja ki iránta mindenek keblében». *Négyesy László* az Orsz. Középkisk. Tanáregyesület nevében azért mondott Kármánnak köszönetet, «mert a kiegyezés utáni Magyarország nemzetépítő munkájában az iskolának oly kiváló szerepet vívott ki, a magyar oktatásügy, a magyar tanári rend etikai és szellemi képének kialakulására oly sokat tett, s amíg a magyar tanítást reformálta és európai színvonalra emelte, eddig a magyar közlélek legnagyobb képviselőinek, egy Széchenyinek és Deáknak, egy Eötvösnek és Aranyinak hagyományait áhítatos hűséggel ápolta s éltető erőként bevitte a magyar iskolába». A gyakorló fg. nevében szóló *Császár Elemér* arra mutatott rá, hogy Kármán szelleme ebben az ő legsajátosabb alkotásában mint él tovább: «akik munkádban osztoztak, fölneveltek bennünket a Te szellemedben, mi fölneveljük e szellemben utódainkat, azok átadják a maguk követőinek és drága kincset». S ez a beszéd belekapcsolja K. élete munkáját abba a történeti folyamatosságba, amelyben kell is néznünk, ha értékét tárgyiasan akarjuk megállapítani. Ez a pont így szólt: «Kora ifjúságotól egy nagy eszme lebegett előtted, valóra váltani azt a gondolatot, mely közéletünk legjobbrait, Bessenyeitől kezdve Kazinczyn és Széchenyin át Eötvösig, hevítette: megteremteni és kifejlesztetni közműveltségünk alapját, a magyar és modern, a nemzeti és tudományos iskolát.»

